

SOSYAL MEDYADA ÇOCUĞUN KİŞİLİK HAKKI İHLALİNE KARŞI ÇOCUĞUN UNUTULMA HAKKI*

Gaye TUĞ LEVENT¹

Öz

Çocukların tam ehliyetsiz oldukları dönem de dahil olmak üzere ses, resim ve görüntülerinin, çoğunlukla ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılması, çocuklar için dijital ortamlarda silinmez bir ayak izi oluşturmaktadır. Sanal ortamlarda beğeni, yorum ve değerlendirmelere maruz kalan çocuğun gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Sosyal medya üzerinden çocukla ilgili paylaşım yapılması, çocuğun özel hayatının, onur ve saygınlığının, kişisel verilerinin korunması hakkının ihlaline neden olmaktadır. Bu hakların dayanağını oluşturan unutulma hakkı, çocuğun da sahip olduğu ve talep edebildiği bir hak olup, hukuk sistemimizde ayrı ve özel bir yasal düzenleme içerisinde yer almamaktadır. Ancak hem Anayasamızda hem de yasal mevzuatımızda unutulma hakkı ile aynı amaç ve dayanağa sahip düzenlemeler bulunmaktadır. Çocuğun unutulma hakkını kullanması, sosyal medyada çocuğa yönelik hak ihlallerinde, ihlale neden olan paylaşımın silinmesini veya internet sayfasından kaldırılmasını sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında, çocuğun unutulma hakkını yasal mevzuat çerçevesinde ne şekilde kullanabileceği ve bu konuda çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Unutulma hakkı, kişilik hakkı, çocuk, sosyal medya, kişisel veri.

Jel Kodları : K 0, K 1, K 10, K 19

THE RIGHT OF THE CHILD TO BE FORGOTTEN AGAINST THE VIOLATION OF THE CHILD'S PERSONALITY RIGHT ON SOCIAL MEDIA

Abstract

The sharing of sounds, pictures and images of children, mostly by their parents, on social media, including the period when children are incapable, creates an indelible footprint in the digital environment for children. The development of the child who is exposed to likes, comments and evaluations in the virtual environment is

* Bu makale, 10-12 Şubat 2022 tarihleri arasında Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından düzenlenen Hukukun Güncel Meseleleri Erzincan Sempozyumu'nda sunulan "Sosyal Medya Aracılığıyla Çocuğun Kişilik Hakkı İhlalinin Unutulma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri ABD Araştırma Görevlisi – Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk ABD Doktora Öğrencisi. gayetug@yyu.edu.tr ORCID: 0000-0001-9387-5065

negatively affected. Sharing about the child on social media causes a violation of the child's privacy, dignity and dignity, and the right to protect their personal data. The right to be forgotten, which forms the basis of these rights, is a right that the child also has and can demand, and is not included in a separate and special legal regulation as a concept. However, there are regulations that have the same purpose and basis as the right to be forgotten, both in our Constitution and in our legal legislation. The child's exercise of the right to be forgotten ensures that the sharing that causes the violation is deleted or removed from the internet page, in case of violations of rights against the child in social media. Within the scope of this study, it is aimed to find out how the child can use his right to be forgotten within the framework of legal legislation and to develop solutions in this regard.

Keywords: Right to be forgotten, right to personality, child, social media, personal data.

Jel Classification : K 0, K 1, K 10, K 19

GİRİŞ

Çocuğun unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği, onur ve saygınlığın korunması hakkı ile doğrudan bağlantılıdır. Çocuğun görüntü, ses veya resminin sosyal medyada paylaşılması aynı zamanda çocuğun çevrimiçi ortamlarda silinmeyen bir dijital ayak izinin de oluşmasına neden olduğundan, ebeveynlerin bu paylaşımları çocuğun unutulma hakkının, özel hayatının gizliliği ile onur ve saygınlığının korunması hakkının da ihlaline neden olmaktadır. Sanal ortamda beğeni, yorum ve değerlendirmelere maruz kalan çocuğun gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir.

Sosyal medya aracılığıyla çocuğun kişilik hakkının ihlali durumunda, Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 25 gereğince kişiliği koruyucu davalar, velayet hükümleri kapsamında TMK m. 346 ve devamındaki hükümler gereğince çocuğun korunmasına yönelik yaptırımlar ve Çocuk Koruma Kanunu kapsamında başvurulabilecek hükümler saklı kalmak üzere, daha hızlı ve etkili çözüm yolu olarak çocuğun unutulma hakkını ne şekilde kullanabileceğinin incelenmesi gerekir.

Unutulma hakkı, kişilerin dijital ortamda sınırsızca yer almalarının önüne geçmek ve kişisel verilerini koruma amacıyla olan bir haktır. Aynı zamanda kişisel verilerin korunması hakkının ve özel hayatın gizliliği hakkının görünümlerinden biridir. Bu hak kapsamında hem kişilerin kendi rızalarıyla işlenen verilerin, hem de kendi bilgileri dışında üçüncü kişilerce işlenen verilerin dijital ortamlardan silinmesi sağlanır. Çocuğun unutulma hakkını kullanması, sosyal medyada çocuğa yönelik hak ihlallerinde, ihlale neden olan paylaşımın silinmesini veya internet sayfasından kaldırılmasını sağlamaktadır. Bu çalışma ile ebeveynlerin sosyal medya paylaşımları nedeniyle çocuğun kişilik hakkı ihlallerinin tespiti, ebeveynlerin ifade özgürlüğünün sınırı, çocuğun unutulma hakkını yasal mevzuat çerçevesinde ne şekilde kullanabileceği ve bu konuda çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır.

I. ÇOCUĞUN UNUTULMA HAKKI

Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte her tür bilgiye erişim kolaylaşmış ve özellikle kişisel verilerin korunmasının önemi de artmıştır. Genel olarak unutulma hakkı, kişisel verilerin korunmasına

yönelik ortaya çıkmış bir haktır ve bireylerin kişisel verilerinin silinmesini veya bu verilere erişimin engellenmesinin talep edebilme hakkı olarak tanımlanmaktadır (Peschke, 2015: 155-156; Gülener, 2012: 219; Yavuz, 2020: 19; Nalbantoğlu, 2018: 219; Akgül, 2016: 11; Elmalıca, 2016: 1605; Kelly&Satola, 2017: 3). Unutulma hakkı kişileri, dijital bellekte sınırsızca yer almalarına ve bundan dolayı oluşabilecek ön yargılara karşı korumaktadır. Ancak bu durumun, tanınmış kişilerin sıradanlaştırılması ya da suç işlemiş kişilerin masum gösterilmesi olarak anlaşılmaması gerekir (Ocak, 2018: 510). Unutulma hakkı ile amaçlanan güncelliğini yitirmiş olan kişisel veri içeriklerinin, veri sahibinin talebiyle dijital ortamdan kaldırılması, silinmesi ya da içeriğe erişimin engellenmesidir. Böylece bireyleri rahatsız eden dijital ortamda yer alan içeriklerin kaldırılması ve üçüncü kişilerce bilinmesini istemedikleri kişisel verilerinin korunması anlamında önemlidir² (Elmalıca, 2016: 1611; Akgül, 2016: 17).

Unutulma hakkı özel hayatın gizliliği hakkı ve kişisel verilerin korunması hakkıyla yakından ilişkilidir. Unutulma hakkının konusunu oluşturan kişisel verilerin korunması, 1982 Anayasası m. 20'de özel hayatın gizliliği başlığı altında düzenlenmiştir. Öğretide unutulma hakkı, sadece internet ile ilgili olması yönünden özel hayatın gizliliği veya mahremiyet hakkından daha dar bir alanı kapsadığından bağımsız bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir (Yenice Ceylan, 2021: 4). Ayrıca kişisel verilerin korunması ile ilişkisi sebebiyle unutulma hakkı kişi varlığı değerlerindedir ve kişi varlığı hakları arasında yer alır.

Özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakları çocuğun sahip olduğu şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Kişisel verilerin işlenmesinde hukuka uygunluk sebebi olan rıza, ayırt etme gücüne sahip olan çocuk bakımından tek başına verilebilecek iken, ayırt etme gücü olmayan çocuk yönünden çocuğun menfaatine göre yasal temsilcisi tarafından verilebilecektir (Özcan Büyüktanır, 2019: 154). Çocuk bu haklarının korunması amacıyla unutulma hakkına da sahiptir. Ancak 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda (KVKK) çocuklara ilişkin düzenlemeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla çocuk unutulma hakkını genel düzenlemeler çerçevesinde kullanma imkanına sahip olacaktır. Bu nedenle öncelikle çocuk yönünden unutulma hakkının düzenlendiği uluslararası ve ulusal mevzuatın incelenmesi gereklidir.

² “..unutulma hakkı ve bununla ilişkili olan gerektiği ölçüde ve en kısa süreliğine kişisel verilerin depolanması veya tutulması konuları, aslında kişisel verilerin korunması hakkının çatısını oluşturmaktadır. Her iki hakkın temelinde bireyin kişisel verileri üzerinde serbestçe tasarruf edebilmesini, geçmişin engeline takılmaksızın geleceğe yönelik plan yapabilmesini, kişisel verilerin kişi aleyhine kullanılmasının engellenmesini sağlamak yatmaktadır. Unutulma hakkı ile geçmişinde kendi iradesi ile veya üçüncü kişinin neden olduğu bir olay nedeni ile kişinin geleceğinin olumsuz bir şekilde etkilenmesinin engellenmesi sağlanmaktadır. Bireyin geçmişinde yaşadığı olumsuz etkilerden kurtularak geleceğini şekillendirebilmesi bireyin yararına olduğu gibi toplumun kalitesinin gelişmişlik seviyesinin yükselmesine etkisi de tartışılmazdır. Unutulma hakkı; üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteme hakkı olarak ifade edilebilir.” YHGK E. 2014/4-56 K. 2015/1679 T. 17.6.2015 (Kazancı Hukuk Otomasyon)

A. Uluslararası Düzenlemeler

24 Ekim 1995 tarihli “Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Bu Tür Verilerin Serbest Dolaşımına Dair Bireylerin Korunmasına Hakkındaki 95/46/EC Sayılı Avrupa Birliği Direktifi”nde unutulma hakkı ile ilgili ayrıca ve açıkça bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, meşru olmayan, eksik ya da yanlış olan verilerin engellenmesi ya da silinmesinin talep edilmesi hakkı ilgili kişiye tanınmaktaydı. Direktifte ayrıca çocukların kişisel verilerinin korunmasına ve unutulma hakkına ilişkin de özel bir düzenleme bulunmamaktaydı (Uçak, 2021: 47).

ABD’de ise 1998 yılında kabul edilen “Çocukların Çevrimiçi Platformlarda Mahremiyetinin Korunmasına İlişkin Kanun” olarak adlandırılan COPPA (Children’s Online Privacy Protection Act of 1998), çevrimiçi ortamda çocukların kişisel verilerinin korunması amacıyla verilerin elde edilmesi, kullanılması ve aktarılmasında hukuka aykırı eylem ve işlemleri yasaklamaktaydı. 95/46/EC Sayılı AB Direktifi ilga eden ve 2018 yılında yürürlüğe giren Genel Veri Koruma Tüzüğü (GVKT)’nün hazırlanırken COPPA’dan esinlendiği düşünülmektedir (Uçak, 2021: 47). COPPA, 13 yaş altındaki çocukların herhangi bir sosyal medya platformuna üye olmasını ve mail servislerini kullanmalarını yasaklamaktadır. Buna göre çocukların kişisel verileri herkese açık olmaması gerekir ve internet sitesinde görünmemesi gerekir, bu kurala uymayan ebeveynler için para cezası uygulanmaktadır (Dursun, 2019: 205-206). Günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya platformlarının ve mail servislerinin çoğunluğu ABD menşeli olduğundan, AB ülkelerindeki kısıtlamalar haricinde COPPA’nın uygulanması söz konusudur ve 13 yaş, çocuklar için dijital ortamda önemli bir yaş sınırı olarak görülmektedir³.

25 Mayıs 2018 tarihinde GVKT’nin yürürlüğe girmesiyle, Direktif yürürlükten kalkmıştır. Unutulma hakkı GVKT’nin 17. maddesinde düzenlenmiştir. Böylece unutulma hakkı uluslararası bir metinde ilk kez yer almıştır. Ayrıca çocukların kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelere de ilk kez yer verilmiştir. Çocukların kişisel verilerinin korunmasında daha özel düzenlemelere tabi tutulmasının gerekçesi GVKT 38. Resitalinde belirtilmiştir. Buna göre “çocuklar, kişisel verilerinin işlenmesindeki risk, sonuç ve haklarının daha az farkında olabileceklerinden, bu konuda özel korumaya hak kazanırlar. Özellikle bir çocuğa doğrudan sunulan hizmetlerin kullanımında, kişisel

³ Türkiye’de dahil olmak üzere dünya genelinde 13 yaşına girmiş olan çocuklar şu uygulamaları kullanabilirler; twitter, facebook, facebook messenger, instagram, mail servisleri (gmail, yahoo, Outlook), viber, reddit, tiktok, snapchat, pinterest, skype, tumblr. Ebeveyn izni alınması durumunda ise youtube, kik Messenger, WeChat, flickr kullanabilirler. Whatsapp uygulaması için ise istisnai bir durum söz konusu. AB’nin 2018 yılında aldığı kararla whatsapp’a kayıt olmak için gerekli yaş sınırı 16 olarak belirlendi. Whatsapp için AB ülkelerinde 16 yaş sınırı geçerli iken Türkiye’nin de dahil olduğu diğer ülkeler de yaş sınırı 13 olarak devam ettiği yönünde bkz. “Çocuklar için Dijital Medyada Yeni Bir Evre: 13 yaş”, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2019/11/25/cocuklar-icin-dijital-medyada-yeni-bir-evre-13-yas>

verilerin pazarlanması ve kişilik veya kullanıcı profilleri oluşturulmasında bu koruma geçerli olmalıdır.”⁴

Çocuğun kişisel verilerinin korunmasına yönelik unutulma hakkı ise GVKT’de ayrıca özel olarak düzenlenmemiştir. Çocuk unutulma hakkını genel hükümler çerçevesinde GVKT m.17’ye göre kullanacaktır.

B. Ulusal Düzenlemeler

Unutulma hakkı Türk hukukunda ayrıca ve açıkça düzenlenmemiştir. Ancak hem Anayasamızda hem de yasal mevzuatımızda unutulma hakkı ile aynı amaç ve dayanağa sahip düzenlemeler bulunmaktadır. Öncelikle, Anayasa’mızın 20. maddesi kişisel verilerin korunmasını isteme hakkını düzenlemektedir. Bu hakkın, kişinin bilgilendirilmesi, verilerin amaçlarına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme ile verilerin düzeltilmesini veya silinmesini talep hakkını da kapsadığı belirtilmiştir.

6698 Sayılı KVKK’da unutulma hakkı kavramı kullanılmamakla birlikte, kişisel verilerin işlenmesine yönelik genel ilke ve kuralların belirtildiği m. 4, verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hale getirilmesinin düzenlendiği m. 7 ve kişisel verilerin silinmesini veya yok edilmesini talep etme hakkının da yer aldığı kişilerin haklarının düzenlendiği m. 11 ile unutulma hakkının yerine getirilmesi imkanı sağlayan düzenlemelere yer verilmiştir (KVKK No:34, 2021: 16). Yine Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi ve Anonim Hale Getirilmesi Hakkında Yönetmelik m. 8’de de unutulma hakkına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Böylece, unutulma hakkının ayrı bir hak olarak tanımlanmasına gerek olmadan, mevcut yasal düzenlemelerle, bu hakka yönelik silme, yok etme, indeksten çıkarma veya anonim hale getirme gibi taleplerin yerine getirilebileceği belirtilmektedir (KVKK No:34, 2021, 17). KVKK’da çocukların kişisel verilerinin korunmasına veya unutulma hakkına ilişkin ayrı bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, unutulma hakkına dayanak teşkil eden genel düzenlemeler çocuklar için de geçerli olacaktır.

Kişisel Verileri Koruma Kurulu’nun 23.06.2020 tarih ve 2020/481 sayılı kararında, kişilerin isim ve soy isim ile arama motorları üzerinden yapılan aramalarda çıkan sonuçların indeksten çıkarılmasına yönelik taleplerin değerlendirileceği ve değerlendirmede dikkate alınması gereken ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler Kurul tarafından taleplerin değerlendirilmesi sürecinde öncelikli olarak dikkate alınacak ölçütler olarak nitelendirilmiştir. Bunlardan biri de arama sonuçlarının öznesinin çocuk olmasıdır. Veri sahibinin çocuk olması durumunda, çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurulur ve arama sonuçlarına ilişkin bağlantının kaldırılmasına yönelik talebin kabul edilme olasılığı artar (KVKK No: 34, 2021: 26). İlgili Kurul Kararı, açıkça unutulma hakkı kavramını

⁴ Recital 38 EU GDPR, <https://www.privacy-regulation.eu/en/recital-38-GDPR.htm>

kullanması ve değerlendirme sürecinde belirlenen öncelikli ölçütler arasında çocukları düzenlemesi bakımından önemlidir.

Unutulma hakkına ilişkin başka bir yasal düzenleme ise “5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” dur. Bu düzenleme ile unutulma hakkı, erişimin engellenmesi şeklinde yerine getirilmekteydi. 1 Ekim 2020’de yürürlüğe giren 5651 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin 7253 Sayılı Kanun ile erişimin engellenmesi ve içeriğin kaldırılması yaptırımları düzenlenmiştir. Ayrıca arama motorları ile günlük erişimi 1 milyonun üzerinde olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılarına Türkiye’de temsilci bulundurma zorunluluğu getirilmiştir⁵. Böylece unutulma hakkı taleplerinin yerine getirilmesinde sosyal ağ sağlayıcılarının sorumluluğu düzenleme altına alınmıştır.

II. SOSYAL MEDYADA ÇOCUĞUN KİŞİLİK HAKKI İHLALI

Teknolojideki gelişmeler günümüzde sosyal medyayı kişilerin yaşamlarının önemli bir parçası haline getirmiştir. Sosyal medyanın, kullanıcıların kendilerini ifade etmek için yazı, görüntü, ses veya videodan oluşan içerikleri hazırlayıp tüm kullanıcılarla paylaşılabilmesi hem sosyal medyanın kaynak konumunu sınırsız hale getirmiş hem de sosyal medyayı popüler kılmıştır (Altıncık, 2020: 71). Anlık bildirim alınması, etkileşimli bir iletişim sunması, maliyetinin düşük olması, mobil cihazlar üzerinden sürekli erişim sağlanması sosyal medyayı avantajlı hale getirmekle birlikte istenmeyen bilgilerin de hızlı bir şekilde yayılması, kişisel verilerin güvenliği ve bazı kişilik hakkı ihlallerine de sebep olmaktadır (Altıncık, 2020: 74).

Özellikle son yıllarda çocuklara ait görüntü, ses ve fotoğrafların ebeveynler tarafından ölçsüz şekilde paylaşılması çocuğun kişilik hakkının çok yönlü ihlaline neden olmaktadır. Sadece ebeveynlerin değil, aile yakınlarının, öğretmenlerin, çocuğun bakımıyla ilgili kişilerin, sağlık personelinin veya doğum fotoğrafcılarının da çocukla ilgili resim veya görüntüleri kontrolsüzce sosyal medyada yayınladıkları görülmektedir (Çimke vd., 2018: 263). Bununla birlikte, çocuğa ait kişisel verilerin internet ortamında paylaşım konusu yapılması sonucunda çocuğun sürekli olarak erişilebilir dijital bellekte yer alması da ayrı bir hukuki sorun teşkil etmektedir.

Çocukların kişisel yaşamları doğumla birlikte hatta bazen doğum öncesi döneme ait anne karnındaki görüntüleri üçüncü kişilerle paylaşılmaktadır. ABD’de yapılan bir araştırmada, çocukların %92’sinin iki yaşından önce internet ortamında var olduğu, neredeyse üçte birinin hayatlarının ilk yirmi dört saati içerisinde çevrimiçi paylaşıldığı ve sosyal medya hesabına sahip bir ebeveynin beşinci yaş gününe kadar çocuğunun yaklaşık 1000 fotoğrafını paylaşmış olabileceği belirtilmiştir (Çimke vd., 2018: 263). Çocuklarla ilgili yapılan bu paylaşımların ayrıca üçüncü kişilerin beğeni, yorum ve

⁵ 5651 Sayılı Kanun Ek madde 4.

değerlendirmelerine maruz kalması da bilişsel ve ruhsal gelişimi yönünden çocuğun yararına olmayacağı açıktır.

Çocukla ilgili görüntü, ses ve resimlerin sosyal medya üzerinden ölçüsüzce paylaşılması hem çocuğun özel hayatının ihlali, hem resim, ses gibi kişi varlığı değerlerine yönelik ihlali hem de çocuğun kişisel verilerinin korunmasının ihlali ile eğer paylaşım konusu çocuğu utandıracak ya da gülünç duruma düşürecek bir paylaşımınsa çocuğun onur ve saygınlığının ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır (Güngör, 2021: 4; Gültekin, 2018: 113-116; Akdi, 2016: 129-133). Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarla ilgili paylaşım yaptıklarında, çocuğun özel ve gizli alanını ihlal etmemeye, onur ve saygınlığını zedelememeye dikkat etmeleri gerekir. Yapılan paylaşımların herkese açık şekilde yapılması da ayrı bir hukuki sorun yarattığından, ebeveynlerin sosyal medya hesaplarındaki çocuğa ilişkin fotoğrafları sadece kendilerinin görebileceği şekilde ayarlamaları gereklidir (Akdi, 2016: 132-133). Çoğu zaman çocuğun fotoğrafları paylaşılırken, çocuğun kişisel verilerine de yer verildiği görülmektedir. Örneğin, bir doğum günü partisi fotoğrafı paylaşıldığında çocuğun adı, soyadı, yaşadığı yerin konum bilgisi, çocuğun yaşı gibi birçok kişisel bilgi de paylaşılmaktadır.

Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların internet ortamından tamamen kaldırılamaması, çocuk yönünden telafisi mümkün olmayan zararlara ve aynı zamanda unutulma hakkının ihlaline de neden olmaktadır (Gültekin, 2018: 124; Akgül, 2016: 11). Ebeveynlerin yaptıkları, çocuğun kişisel değerlerini ihlal eden sosyal medya paylaşımlarına müdahale edilmesi, çocuğun unutulma hakkını kullanmasını da gündeme getirecektir.

III. EBEVEYNLERİN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE ÇOCUĞUN UNUTULMA HAKKI İLİŞKİSİ

Ebeveynlerin sosyal medya paylaşımları, anayasal güvence altına alınmış olan ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilir. Bu hususta tartışılması gereken konu, ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının nesnesi konumunda, velayetleri altındaki çocuğun olması ve onun kişilik hakkı değerlerinin ihlal edilip edilmediği olmalıdır.

Ebeveynin ifade özgürlüğünün sınırsız olduğu düşünülemez, öyle ki başka birinin hak ve özgürlük alanına müdahale söz konusu olduğunda ya da kötüye kullanma durumunda sınırlamaya tabi olması bir gerekliliktir (Teziç, 2017: 202). Konumuz açısından ebeveynlerin ifade özgürlüğünü sınırlayan ölçütlerden biri çocuğun yararı ilkesi olacaktır (Gültekin, 2018: 118). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gereğince de çocuk ile ilgili her işlemde çocuğun yararının ön planda tutulması gereklidir. Bu nedenle de çocuğun menfaatine aykırı olarak, kişilik hakkını ihlal eden durumların ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla ebeveynlerin ifade özgürlüğünün sınırını, çocuğun kişilik hakkı çizecektir.

Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların çocuğun gelişimini ve menfaatini tehlikeye düşürebilecek nitelikte ise, çocuğa yönelik TMK m. 346'daki tedbirlerin alınması suretiyle ebeveynlerin paylaşımları kısıtlanabilir.⁶

Çocuğun unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği, onur ve saygınlığın korunması hakkı ile doğrudan bağlantılıdır. Çocuğun görüntü, ses veya resminin sosyal medyada paylaşılması aynı zamanda çocuğun çevrimiçi ortamda silinmeyen bir dijital ayak izinin de oluşmasına neden olduğundan, ebeveynlerin bu paylaşımları çocuğun unutulma hakkının, özel hayatının gizliliği ile onur ve saygınlığının korunması hakkının da ihlaline neden olmaktadır.

Sosyal medya paylaşımlarının, çocuğun kişilik hakkı ihlali olarak nitelendirilmesinde hukuka uygunluk sebeplerinin de değerlendirilmesi gerekir. Daha üstün nitelikte bir özel ya da kamusal yararın varlığından veya kanunun verdiği yetkiye dayanarak velayet hakkının gereği olduğundan bahsedilemeyecektir. Nitekim çocuğun menfaatinin ön planda tutulması gerekir. Hukuka uygunluk sebebi olarak çocuğun rızası konusunda, çocuğun ayırt etme gücüne sahip olup olmamasına göre değerlendirme yapmak gerekecektir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuk yönünden yasal temsilcinin rıza göstermesi gerekir. Ancak ihlali yapan kişinin de yasal temsilci olduğu durumlarda rızanın hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmesi mümkün değildir (Akdi, 2016: 135; Gültekin, 2018: 126). Ayırt etme gücüne sahip olan çocuk tek başına rıza verebilecektir. Ancak ihlale neden olan paylaşımın, öngörülemez sonuçları olması durumunda da çocuğun bu sonuçları idrak edebilir olup olmamasının belirlenmesiyle vereceği rıza hukuka uygunluk sebebi oluşturmayabilir (Akdi, 2016: 135). Dijital ortamda verilerin tamamen kaldırılamaması veya içeriğin değiştirilerek farklı amaçlarla kullanılma ihtimalinin olması, genellikle yapılan paylaşımın sonuçlarını öngörmeyi mümkün kılmamaktadır. Çocuğun menfaati gereği de, çocuğun yapılan paylaşıma rıza göstermesi tek başına bir hukuka uygunluk sebebi yaratmayacağı düşünülse de her somut olayın özelinde değerlendirme yapmak gerekecektir.

IV. ÇOCUĞUN UNUTULMA HAKKINI KULLANMASI

Sosyal medya aracılığıyla çocuğun kişilik hakkının ihlali durumunda, TMK m. 25 gereğince kişiliği koruyucu davalar, velayet hükümleri kapsamında TMK m. 346 ve devamındaki hükümler gereğince çocuğun korunmasına yönelik yaptırımlar ve Çocuk Koruma Kanunu kapsamında başvurulabilecek hükümler saklı kalmak üzere, daha hızlı ve etkili çözüm yolu olarak çocuğun unutulma hakkını ne şekilde kullanabileceğinin incelenmesi gerekir.

⁶ İstanbul Beykoz Aile Mahkemesi'nde görülmekte olan bir boşanma davasında hakimin, kendisini 'blogger anne' olarak nitelendiren annenin, çocuklarını ölçüsüzce sosyal medyada paylaşması nedeniyle, geçici velayetin değiştirilmesine ve annenin sosyal medya hesabından çocuklarıyla ilgili paylaşım yapmasının yasaklanmasına karar verdiği yönünde bkz. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mahkeme-cocuklarini-reklam-malzemesi-yapan-blogger-annenin-iki-cocugunubabaya-verdi.qS8Pj79Zc0SNNhjagnJu8A>

Unutulma hakkı, kişisel verilerin korunması hakkının ve özel hayatın gizliliği hakkının görünümünden biridir. Bu hak kapsamında hem kişilerin kendi rızalarıyla işlenen verilerin, hem de kendi bilgileri dışında üçüncü kişilerce işlenen verilerin dijital ortamdan silinmesi sağlanır. Unutulma hakkını talep etme yetkisi, bu hakkın temel amacının kişisel verilerin korunması olduğu da dikkate alındığında, bizzat veri sahibine ait olacağı şüphesizdir. Kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak niteliği taşıdığından talep hakkı veri üzerinde hak sahibi olan kişidedir (Uzun, 2020: 13). Dolayısıyla çocuk unutulma hakkını talep edebilir, ayırt etme gücüne sahip olan çocuk kendisi bizzat talep hakkını kullanabilir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuk yönünden ise çocuğun menfaati gerektirdiği takdirde yasal temsilci talep edebilir. Talep sebebi, yasal temsilcinin paylaşımı olduğu durumlarda ise çocuğun menfaati gereği koruyucu hükümlerin uygulanması gündeme gelebilecektir. Çocuklar yönünden, unutulma hakkını talep etmeleri bakımından özel düzenlemeler bulunmadığından, genel düzenlemeler çerçevesinde bu haklarını kullanmaları gerekmektedir.

Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun "23.06.2020 tarih ve 2020/481 sayılı kararı" ile, 6698 Sayılı KVKK'nın 4., 7. ve 11. maddeleri unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmesine ve arama motorları özelinde isim ve soy isim ile yapılan aramalardan indeksten çıkarma taleplerinin Kurul'a yapılmasına karar verilmiştir (KVKK No:34, 2021: 18-41). Bu kapsamda arama motorları veri sorumlusu olarak kabul edilmiştir. Unutulma hakkı talebinin öncelikle Kurul'a değil, veri sorumlusuna iletilmesi gerekmektedir. Veri sorumlusu 30 gün içinde başvuruyu sonuçlandırır. Veri sorumlusu talebi kabul etmez veya cevap vermezse, veri sahibinin Kurul'a başvurması gerekir. Kurul taleple ilgili 60 gün içerisinde cevap vermezse red sayılmaktadır. Talebi kabul ettiği takdirde ise Kurul Kararı hem ilgili veri sahibine hem de veri sorumlusuna tebliğ edilir. Veri sorumlusuna başvuru ile birlikte, kişilik hakları ihlal edilenler genel hükümler çerçevesinde yargı yoluna da aynı anda gidebilirler.

"5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" m. 8 gereğince kanunda sayılan haller durumunda erişimin çıkarılmasına ve/veya engellenmesine karar verilir. İçeriğin yayından çıkarılması için içerik veya yer sağlayıcısına başvurmak gereklidir. Paylaşımın yapıldığı, Facebook, Instagram, Twitter veya Youtube gibi sosyal medya sağlayıcılarına internet üzerinden kişilik hakkı ihlali nedeniyle içeriğin çıkarılması için uyarı yöntemi ile başvuru yapılabilir⁷. Bu talep içerik veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmi dört saat içerisinde cevaplanmalıdır. Başvurunun sonuçsuz kalması durumunda Sulh Ceza Hakimliği'ne başvuru yapılarak içeriğe erişimin engellenmesi talep edilmelidir. İçeriğin engellenmesi için yer sağlayıcısına başvuru yapılmadan yine doğrudan Sulh Ceza Hakimliği'ne başvuru yapmak da mümkündür. Ancak, çocuklarla ilgili paylaşımların sıklıkla yapıldığı facebook, twitter, youtube gibi çoğunlukla hesap oluşturularak kullanılan internet adresleri "https"

⁷ Kullanıcıların şikayetlerini bildirmeleri için, Twitter üzerinden "https://support.twitter.com", facebook üzerinden "https://www.facebook.com/help" ve youtube üzerinden "https://support.google.com/youtube" linkleri kullanıldığı yönünde bkznz. <https://www.esb.org.tr/s-s/>

protokolünü kullanmalarından dolayı bu sitelere ait URL adreslerine erişimin engellenmesi teknik olarak mümkün bulunmamaktadır⁸. Bu nedenle çocuklar erişimin engellenmesi yöntemiyle etkin bir çözüme ulaşamayabilirler (Yavuz, 2020: 38). İçerik veya yer sağlayıcısına internet üzerinden yapılacak başvuru daha hızlı sonuç alınmasına imkan sağlasa da bu konuda etkin bir koruma sağlamadığından, çocuk özelinde bir düzenleme yapılması zaruretini ortadan kaldırmamaktadır.

SONUÇ

Çocukların tam ehliysiz oldukları dönem de dahil olmak üzere ses, resim ve görüntülerinin, çoğunlukla ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılması, çocuklar için dijital ortamlarda silinmez bir ayak izi oluşturmaktadır. Sanal ortamlarda beğeni, yorum ve değerlendirmelere maruz kalan çocuğun gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Sosyal medya üzerinden çocukla ilgili paylaşım yapılması, çocuğun özel hayatının, onur ve saygınlığının, kişisel verilerinin korunması hakkının ihlaline neden olmaktadır. Bu hakların dayanağını oluşturan unutulma hakkı çocuğun da sahip olduğu ve talep edebildiği bir hak olup kavram olarak ayrı bir yasal düzenleme içerisinde yer almamaktadır. Ancak hem Anayasamızda hem de yasal mevzuatımızda unutulma hakkı ile aynı amaç ve dayanağa sahip düzenlemeler bulunmaktadır. Sosyal medyada yapılan bir paylaşım ile çocuğun kişilik hakları ihlal edildiğinde, çocuğun unutulma hakkını talep edebilmesi mümkündür. Arama motorları özelinde isim, soy isim aramalarında indeksten çıkarma talepleri, 6698 Sayılı KVKK'ya göre, içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi ise 5651 Sayılı Kanun'daki düzenlemelere göre yapılabilir. Çocuğun, içerik veya yer sağlayıcısına internet sitesi üzerinden doğrudan başvuru yapması kısa sürede sonuç alınmasına imkan tanımaktadır.

Çocuğun unutulma hakkı, kişisel verilerinin korunmasıyla aynı amacı taşımaktadır. Çocuğun kişisel verilerinin korunması ve veri güvenliğinin sağlanması ile unutulma hakkı için mevcut düzenlemeler yeterli değildir. Özellikle de çocukla ilgili paylaşımların sıklıkla yapıldığı instagram, facebook, youtube gibi internet adreslerine erişimin engellenmesi teknik olarak mümkün olmamaktadır. Çocuğun unutulma hakkı da dahil olmak üzere kişisel verilerinin korunmasında daha etkili ve çocuga özel düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yine ebeveynlerin sosyal medya paylaşımları ve sonuçları hakkında bilgilendirilmelerine yönelik farkındalığın artırılması çalışmaları yapılmalı, ebeveynlerin bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Kullanmış oldukları sosyal medya hesaplarının çocukla ilgili paylaşımlarında üçüncü kişilerin göremeyeceği şekilde gizlilik ayarlarını yapmaları gerekmektedir. Çocukla ilgili paylaşımlarda ayırt etme gücüne sahip çocuğun rızasının alınması, ayırt etme gücü olmayan çocuk yönünden ise çocuğun menfaatinin ön planda tutulması gereklidir. Çocuğun kişisel verilerini içerecek şekilde paylaşım yapılmamasına dikkat edilmesi gereklidir. Çocuğun unutulma hakkı konusunda da farkındalığını arttırıcı çalışmalar yapılması hem çocuğun hakkının bilincinde olması hem de etkin şekilde kullanması anlamında önemlidir.

⁸ Erişim Sağlayıcıları Birliği, <https://www.esb.org.tr/s-s/>

Ebeveynlerin, çocuğun kişisel değerlerini ve kişisel verilerini koruması, velayet hakkının kendilerine yüklediği başlıca yükümlülük olduğu da unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdi, M., (2016). Ana-Babanın Çocuğun Fotoğraf Ve Görüntülerinin Sosyal Medyada Yayınlanmasından Doğan Sorumluluğu, *Cevdet Yavuz'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, S. 22, C. 3.
- Akgül, A., (2016). Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: 'Unutulma Hakkı' ve AB Adalet Divanı'nın 'Google Kararı', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 116. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-116-1440>
- Altıncık, H., (2020). *Halkla İlişkiler Perspektifinden Medya ve Yerel Yönetim İlişkisi*, 1. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Çimke, S. & Yıldırım Gürkan, D. & Polat, S., (2018). Sosyal Medyada Çocuk Hakkı İhlali: Sharenting, *Güncel Pediatri*, S. 16, C. 2. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/518497>
- Dursun, C., (2019). Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Medyada Teşhiri: Çocuk Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, S. 2. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1335778>
- Elmalıca, H., (2016). Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4.
- Gülener, S., (2012). Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak 'Unutulma Hakkı', *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 102. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-102-1218>
- Gültekin, E., (2018). Çocuğun Kişilik Hakkının Ana-Baba Tarafından Sosyal Medya Aracılığıyla İhlalinin Hukuki Görünümü, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, S. 1. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1335732>
- Güngör, A., (2021). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali ve Çocuk İstismarı: Instagram Anneleri, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 54. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1432167>
- Kelly, M. J. & Satola, D., (2017). The Right To Be Forgotten, *University of Illinois Law Review*, S. 1. https://www.researchgate.net/publication/315805912_The_right_to_be_forgotten
- Nalbantoğlu, S., (2018). Bir Temel Hak Olarak Unutulma hakkı, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 34. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/980809>

Ocak, A., (2018). Hakları Dengelemek: Unutulma Hakkı İfade Özgürlüğüne Karşı, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 33.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/980892>

Özcan Büyüktanır, B. G., (2019). *Çocuğun Kişilik Hakkı ve Çocuğun Kişilik Hakkının Hukuka Aykırı Fiillere Karşı Korunması*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Peschke, L., (2015). 'The Web Never Forgets!': Aspects Of The Right To Be Forgotten, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIX, S. 1.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789099>

Teziç, E., (2017). *Anayasa Hukuku*, 21. Bası, İstanbul: Beta Yayınları.

Uçak, M., (2021), Kişisel Verilerin Hukuka Uygun İşlenmesinde Çocuğun Rızası, *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, C. 3, S. 1. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1397697>

Uzun, S., (2020). Velayet Hakkı Bağlamında Çocuğun Görüntüsünün Sosyal Medyada Paylaşılması ve Ortaya Çıkabilecek Hukuki Meseleler, *Hümanist Büro e-kütüphane*, <https://humanistburo.org/tr/e-kutuphane/>

Yavuz, C., (2020). *İnternetteki Arama Sonuçlarından Kişisel Verilerin Kaldırılması Unutulma Hakkı*, 3. Bası, Ankara: Seçkin Yayınları.

Yavuz, C., (2020). Sosyal Medya Ebeveynliği ve Çocukların Unutulma Hakkı, *İzmir Barosu Dergisi*, C. 85, S. 1.

Yenice Ceylan, Ö., (2021). Unutulma Hakkının Basın Özgürlüğü Karşısındaki Konumu, *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, C. 3, S. 2.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2056433>

İnternet Kaynakları

“Çocuklar için Dijital Medyada Yeni Bir Evre: 13 yaş”, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2019/11/25/cocuklar-icin-dijital-medyada-yeni-bir-evre-13-yas> (Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Erişim Sağlayıcıları Birliği, <https://www.esb.org.tr/s-s-s/> (12.01.2022)

Kazancı Hukuk Otomasyon

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, “Unutulma Hakkı (Unutulma Hakkının Arama Motorları Özelinde Değerlendirilmesi)”, KVKK Yayınları No: 34, Ankara, 2021. <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/11b6fd99-d42a-45b1-a009-21f2d36ded21.pdf> (20.02.2022)

Recital 38 EU GDPR, <https://www.privacy-regulation.eu/en/recital-38-GDPR.htm> (Erişim Tarihi: 09.12.2021)